

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

PROJEV PŘÍMÉ AGRESE VYNUCENÝCH PŘESTĚHOVALCŮ Z VÝCHODNÍCH REGIONŮ UKRAJINY

Kerdyvar V.

*Asistent výzkumného centra ve vědecko-výzkumné laboratoři extrémní a krizové psychologie
Národní univerzita civilní obrany Ukrajiny, Charkov*

ABSTRAKT

Článek pojednává o projevech agresivity u vnitrostátně přesídlených osob. Byla provedena studie o agresivitě vnitrostátně přesídlených osob z částí území Doněcké a Luhanské oblasti Ukrajiny, kteří v roce 2014 uprchli před válečnými útoky. Je stanoven postoj vnitrostátně přesídlených osob vůči státním orgánům Ukrajiny, dobrovolníkům, sociálním službám a orgánům místní správy.

Klíčová slova: agrese, agresivita, vnitrostátně přesídlené osoby, migrant, uprchlík.

Ukrajinský stát je posledních pět let denně konfrontován s potřebou čelit vnější vojenské agresi. Po zahájení bojových operací v částech území Doněcké a Luhanské oblasti Ukrajiny od roku 2014 bylo mnoho civilistů v těchto oblastech nuceno opustit své domovy a přestěhovat se do jiných ukrajinských oblastí. Podle oficiálních údajů agentury OSN pro uprchlíky má na konci roku 2019 1 415 635 ukrajinských občanů status „vnitrostátně přesídlených osob“ (dále jen VPO). Počet těchto lidí je však mnohem větší, protože existuje mnoho přistěhovalců, kteří nejsou registrováni v sociálních službách.

Tento problém je charakteristický nejen pro Ukrajinu, ale také pro celý svět, zejména tam, kde dochází k vojenským konfliktům, kde probíhají místní vojenské operace. V posledních letech vyvolává nekontrolovaný přísnosť uprchlíků z Afriky a Středního východu do zemí Evropské unie vážné potíže. Vědecké studie ukazují, že duševní zdraví uprchlíků a jejich chování se stává velkým problémem pro země, které je přijímají. Většina uprchlíků zůstává v těch zemích, kam se přestěhovali, několik let nebo dokonce desetiletí a snaží se jakýmkoli způsobem získat povolení k trvalému pobytu.

V situacích, kdy je člověk nucen opustit místo svého trvalého pobytu a musí tak učinit ve velmi krátké době, způsobuje to samozřejmě pouze negativní emoce. Velmi často jsou tyto emoce dlouhodobé, což vede ke zhoršení duševního zdraví a celkového zdravotního stavu přistěhovalců. Psychický stav, duševní zdraví uprchlíků, jejich deviantní a návykové chování se často stává problémem pro psychiatry, psychology a zástupce vládních orgánů zemí, které přijaly uprchlíky [1]. Vědci poznamenali, že polovina uprchlíků vykazuje příznaky posttraumatické stresové poruchy [2]. Psychologický stres, který uprchlíci neustále zažívají ve fázi přizpůsobení se novým životním podmínkám, dramaticky zhoršuje jejich kvalitu života [3, 4, 5]. Také jsou studovány problémy uprchlíků při jejich integraci do nového kulturního prostředí [6, 7, 8].

Studie agresivity uprchlíků nejsou však dostatečné. Agrese je chápána jako rys osobnosti charakterizovaný přítomností destruktivních tendencí, zejména v oblasti vztahů subjekt-objekt. Nepřátelská reakce je pak ta, která vede ke vzniku negativních pocitů a hodnocení lidí a událostí. Zkušenosti s

vnitrostátně přesídlenými osobami z Doněcké a Luhanské oblasti Ukrajiny ukázaly, že agresivita výrazně ovlivňuje práci sociálních pracovníků. Při své činnosti často zaznamenávají agresivitu v chování vnitrostátně přesídlených osob. Agresivita se u nich projevuje formou verbální agrese vůči těmto pracovníkům, nejčastěji při prvním kontaktu migranta se zástupcem sociální služby. K tomu často dochází při příjezdu migranta do nového bydliště, které mu přidělila místní samospráva.

Domníváme se, že agresivita vnitrostátně přesídlených osob je výsledkem frustrace z událostí, kterých se nevědomky zúčastnily. Situace, která je nutila opustit své obvyklé bydliště, pravděpodobně způsobuje, že u VPO dochází k prudkým agresivním reakcím vůči vládě země, která tuto situaci připustila.

Cíl: zjistit charakteristiku emočního stavu lidí, kteří uprchli před bojovými operacemi na území Luhanska a Doněcka na Ukrajině, zjistit směr agresivity lidí, kteří získali status „vnitrostátně přesídlené osoby“.

Do studie bylo zařazeno 3 500 sociálně aktivních lidí, kteří se přestěhovali z okupovaných území Doněcké a Luhanské oblasti na území kontrolované Ukrajinou. Věk respondentů: 25–50 let. Na konci roku 2019 bylo v oblasti Doněcku zaregistrováno 489775 VPO, v Luhansku - 275947, v Charkově - 131998. Studie byla provedena v období: druhá polovina roku 2014 (po vypuknutí bojů) - listopad 2016.

Všechny metody, které byly použity ve studii, odpovídaly etickým standardům Národního vědeckého centra pro biomedicínský výzkum Národní akademie věd Ukrajiny na základě Helsinské deklarace z roku 1964 a jejich následných změn. Od všech účastníků byl požadován informovaný souhlas. Téměř všichni (90% respondentů) požádali o utajení svých skutečných jmen a příjmení.

Ke studiu agresivity byly použity následující metody: dotazník Bass-Darki [9] a projektivní test ruky Wagnera [10]. Volba metod byla ovlivněna skutečností, že mnozí VPO nebyli ochotni navázat psychologický kontakt s výzkumným pracovníkem a přáli si zůstat anonymní. Ke stanovení směru agresivity VPO byl použit barevný test vztahů Etkinda (BTV) [11] a osobní rozhovor s přistěhovalci.

Regiony Ukrajiny, z nichž se VPO přestěhovali, jsou dvojjazyčné, ve velké většině případů se tam používá ruský a ukrajinský jazyk. Z tohoto důvodu byl rozhovor veden buď v ukrajinštině, nebo ruštině, vždy záleželo na konkrétní volbě výzkumného pracovníka.

V první fázi studie VPO byl použit dotazník Bass-Darki, pomocí kterého jsme zjistili míru nepřátelských pocitů a agresivity u každé osoby (tabulka 1, 2).

Druh a úroveň agrese u VPO zjištěné pomocí dotazníku Bass-Darki, (%).

Tabulka 1.

Ukazatel (druh agrese)	Úroveň agrese, N=3500		
	Nízká	Střední	Vysoká
Fyzická agrese	4	81	15
Nepřímá agrese	23	30	47
Podráždění	3	41	56
Negativita	61	7	32
Uraženost	2	15	73
Podezřivost	12	41	47
Verbální agrese	16	9	75
Pocit viny	5	48	47

Z výsledků výzkumu je evidentní, že vnitrostátně přesídlené osoby mají vysokou míru podezření, téměř každý druhý respondent (47%) reaguje na jakoukoliv pomoc nedůvěrou a podezřením, zejména tedy na pomoc ze strany státu. VPO si myslí, že budou muset vrátit peníze, které na ně stát utratí, budou umístěni do nepohodlného bydlení a sociální služby pro ně nebudou moci najít dobrou práci.

Vysoké ukazatele na stupnici viny naznačují, že mnozí obviňují sami sebe kvůli tomu, že nebyli schopni předpovědět tak negativní vývoj událostí, nerozhodli se

o přestěhování včas, nevzali s sebou potřebné věci, dokumenty atd.

Většina subjektů si přála zůstat v anonymitě a tento způsob určování agresivity nezahrnoval písemné odpovědi. Proto právě výzkum agresivity pomocí testu ruky Wagnera nám umožnil získat více upřímných odpovědí. Výsledky tohoto testu byly získány v 9 hodnotících kategoriích: „aktivita“, „pasivita“, „úzkost“, „agresivita“, „přímota“, „komunikace“, „závislost“, „demonstrativnost“ a „fyzická nedostatečnost“. Úroveň agrese u VPO je uvedena v tabulce 2.

Tabulka 2.

Úroveň agrese u VPO získaná pomocí testu ruky Wagnera, (%).

Ukazatel	Úroveň agrese, N=3500		
	Nízká	Střední	Vysoká
Agrese	11	65	24

Neměli jsme příležitost porovnat výsledky agresivity s údaji z předchozích studií provedených před vypuknutím bojů na území ukrajinských oblastí Luhansk a Doněck. Proto nemůžeme jednoznačně tvrdit, že úroveň agresivity VPO se změnila v důsledku potřeby opustit jejich trvalé bydliště a přestěhovat se do jiných oblastí Ukrajiny.

V další fázi studie nás zajímalo nejen to, jakou úroveň agrese mají VPO, ale také primárně směr této

agrese. Abychom to určili, provedli jsme rozhovory se subjekty, pro které byl vytvořen stimulační obsah a byly navrženy následující koncepty: „prezident Ukrajiny“, „vláda Ukrajiny“, „místní úřad v místě trvalého pobytu VPO“, „sociální služba“, „místní komunita nového místa bydliště VPO“, „dobrovolník“. Výsledky studie směru agresivity u VPO jsou uvedeny v tabulce 3.

Tabulka 3

Vztah VPO vůči navrženým pojmům podle výsledků barevného testu vztahů Etkinda, (%).

Stimul (pojem)	Směr agrese, N=3500	
	Přijetí	Zavržení
«prezident Ukrajiny»	63	37
«vláda Ukrajiny»	15	85
«místní úřad v místě trvalého pobytu VPO »	51	49
«sociální služba»	44	56
«místní komunita nového místa bydliště VPO»	58	42
«dobrovolník»	87	13

Bylo zjištěno, že výsledky rozhovorů korelují s údaji získanými pomocí testu barevných vztahů. Podle respondentů vláda Ukrajiny vyvolává u VPO nejvíce negativní emoční postoj. Pravděpodobně je to kvůli skutečnosti, že podle VPO právě vláda je zodpovědná

za bojové operace, které začaly na území části regionů Doněck a Luhansk. Z rozhovorů bylo zjištěno, že VPO obviňují z neprofesionality vládu, která byla na Ukrajině u moci v roce 2014. Není přítomno upřesněno, kdo je na vině (Kabinet ministrů, Nejvyšší rada,

předseda vlády, předseda Nejvyšší rady, atd.), vždy zaznívá pouze obecný údaj: „vláda je zodpovědná za válku na Ukrajině.“

Vztah VPO vůči prezidentovi Ukrajiny je pozitivnější. Důvodem je skutečnost, že na začátku vojenských akcí v oblasti Doněcka a Luhanska byl tehdejší prezident na svoji pozici teprve čerstvě zvolen. Nebyl proto obviňován z toho, co se stalo. Vnitrostátní uprchlíci doufají, že prezident Ukrajiny bude moci zastavit bojové akce a oni se budou moci vrátit na místo svého trvalého pobytu.

V důsledku vojenských operací bylo velké množství lidí nuceno ve velmi krátké době sbalit si pouze potřebné věci, dokumenty, šperky a odjet do neznáma, jen aby utekli před válkou. Mnoho vnitrostátně přesídlených osob se domnívá, že místní úřady v místě jejich trvalého pobytu neudělali dost pro organizaci přesídlení. Mnoho VPO rovněž obviňuje místní úřady z toho, že nezabránili vypuknutí vojenských akcí.

Bylo zjištěno, že postoj vůči sociálním službám je neutrální, spíše negativní. Mnoho VPO se domnívá, že sociální pracovníci vykonávají svou práci nekvalitně a neochotně. Vznešení jakýchkoliv požadavků obvykle nepřináší očekávané výsledky, řešení problému se protahuje, což často znamená, že obracení se na sociální služby bylo zcela zbytečné. Podle některých VPO (44%) sociální pracovníci někdy problémy opravdu vyřeší. Respondenti poznamenali, že sociální služby fungují lépe ve velkých městech a oblastech, než v malých.

Postoj vůči místní komunitě závisí na tom, zda se přestěhovalci dokázali rychle přizpůsobit novým životním podmínkám. Pokud se VPO rychle přizpůsobí, je přístup k nové komunitě dobrý. A naopak, negativní postoj je obzvláště zřejmý v situaci, kdy místem trvalého bydliště VPO bylo město a pak byly přemístěny do vesnice.

Nejpříznivější postoj VPO je vůči dobrovolníkům. Pomohli mnoha vnitrostátně přesídleným osobám najít nové bydlení, zajistit potřebné osobní věci a vybavu pro domácnost. S pomocí dobrovolníků se mnoho VPO dokázalo rychle přizpůsobit novým životním podmínkám a najít práci.

Duševní zdraví a chování VPO má velký význam pro normální život komunity, do nichž se přestěhovali. Úroveň agrese významně ovlivňuje každodenní život jak VPO, tak jejich prostředí. Pro normální interakci VPO a sociálních pracovníků je nutné vzít v úvahu emoční reakce vnitrostátně přesídlených osob na události.

Převážná většina VPO má vysokou až střední míru agrese vůči státním orgánům Ukrajiny, která se projevuje ve formě verbální agrese, uraženosti a podráždění. Polovina respondentů prokázala vysokou nedůvěru a podezření související s poskytováním sociální a materiální pomoci ze strany orgánů místní správy. Polovina VPO pociťuje vinu, což se projevuje

v neschopnosti zabránit negativnímu vývoji události souvisejících s vojenskými akcemi na území trvalého pobytu v ukrajinských regionech Doněck a Luhansk. Nejnegativnější postoj absolutní většiny VPO (85%) je vůči ukrajinské vládě, polovina VPO pociťuje negativitu vůči sociálním službám a orgánům místní správy. Nejvyšší úroveň důvěry VPO získali dobrovolníci, kteří skutečně pomáhali najít nové bydlení, zajistit potřebné osobní věci a vybavení pro domácnost.

Literatura

1. Hargreaves S., Rustage K., Nellums L.B., McAlpine A., Pocock N., Devakumar D., et al., Occupational health outcomes among international migrant workers: a systematic review and meta-analysis, *Lancet Glob Health*. 2019. C. 872–882.
2. Dongier P., Kiolet M., Ledoux I., La santé mentale des immigrants, *Le Médecin du Québec*, 2006, №42. C. 33–39.
3. Bustamante Lineth H.U., Cerqueira R.O., Leclerc E., Brietzke E., Stress, trauma and posttraumatic stress disorder in migrants: a comprehensive review. *Bras. J Psychiatry*. 2017, №40/2. C. 220–225.
4. Leiler A., Bjärtå A., Ekdahl J., Wasteson E., Mental health and quality of life among asylum seekers and refugees living in refugee housing facilities in Sweden, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 2019, №54. C. 543–551.
5. Centre primo levi vivere apres la torture, La souffrance psychique des exilés une urgence de santé publique, Retrieved from https://www.primo-levi.org/wp-content/themes/primo-levi/La%20souffrance%20psychique%20des%20exilés_Rapport.pdf
6. Gunes G., La santé mentale des migrants, l'affaire de qui? *Rhizome*, 2017 №63, C. 83–89.
7. Leclaire F., Lemattre B., Bodineau D., Transmission culturelle et troubles de la relation chez les enfants de migrants: un dispositif expérimental pour une co-construction des liens, *L'Autre*, 2015, №16/1, C. 38–47.
8. La détresse psychologique des travailleurs immigrants au québec, Retrieved from <https://archipel.uqam.ca/8093/1/M14052.pdf>
9. Linda R. Immigration et acculturation pendant l'enfance. *Marymount University*, 2011.
10. Buss A.H., Perry M. The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1992, №63/3, C. 452–459.
11. Wagner E. Diagnostic Applications of the Hand Test In: Wolman B.B. (eds) *Clinical Diagnosis of Mental Disorders*. Springer, Boston, MA, 1978.
12. Бажин Е.Ф., Эткин А.М., Цветовой тест отношений: Методические рекомендации, Ленинградский научно-исследовательский психоневрологический институт им. В.М. Бехтерева, 1985.